

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Metaphysicam, id est, Scientiam de Ente incorporeo, seu
transnaturali

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

II. Diuisio actus intellectus in practicum, & speculatiuum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95247](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95247)

Sumitur etiam scientia multoties pro quavis cognitione evidenti, etiam si non sit mediata aut discursiva: quo pacto Deus in Scripturis tertio quoque verbo scire dicitur. Denique accipitur scientia pro noticia evidenti mediata, & discursiva, siue ex præmissis demonstrata. Hoc sensu scientiam usurpavit Aristoteles tum citato libro 6. ethicor. cap. 3. tum etiam 1. poster. c. 2.

10 Prudentia est recta ratio agendi ea quæ moralem honestatem habent, & ad bene, beateque viuendum pertinent. Sapientia est evidens noticia rerum diuinarum, humanarumque non per causas inferiores, sicut scientia, sed per altissimas, & supremas. Eius sex conditiones ex Aristotelis doctrina luculenter explicat P. Suarez disp. 1. metaph. sect. 5. à num. 8. Intellectus passim significat potentiam quandam animæ, munere cuius ea spiritaliter cognoscit, ac supra corporeos sensus erigitur. Cæterum in præsentia, atque etiam alibi sæpè ab Aristotele, & aliis sumitur, pro noticia certa, & evidenti, quæ intellectus actu, aut habitu assensum adhibet principiis primis, ac per se notis, cuiusmodi hæc sunt, quodlibet est vel non est, omne totum est maius sua parte. Tandem suspicio, & opinio, omnem cognitionem dubiam, incertam, ac probabilem complectuntur. Quapropter hæc duæ species ab Aristotele non numerantur inter virtutes sicut alia quinque, quoniam circa falsum esse, & à vero aberrare possunt.

11 At repones, attem etiam sæpè sæpius falli, nihilominus eam à virtutum cætu non arceri: quidni ergo opinio, aut suspicio virtus sit, quanquam utriusque falsum subesse queat & consuescat? Sed facile repellitur hæc obiectio. Tamen si enim vulgo dicatur, attem falli, quando summa non contingit, & aduocatus, verbi gratia, causa cadit, aut medicus ægrum non sanat, cæterum reuera ac sublato verbi abusu, ars nunquam falli potest: ea namque non affirmat opus, intentum, fore, sed potius quibus modis & mediis eius executio sit procuranda: at semper verum, & infallibile est, rem ita esse faciendam, & procurandam, sicut regula artis præscribit. Cæterum opinio rem fieri, aut esse repræsentat, non vero quatenus fieri, aut esse debeat: quare errori, ac falsitati obnoxia est, propter id quod eius obiectum non fieri aut non esse sustineat.

C A P V T II.

Diuisio actus intellectus in practicum, & speculatiuum.

12 S Vper sunt duo alij generales modi repræsentandi, practicus nimirum, & speculatiuus quos, prætermittis aliorum sententiis, ita explicio. Cognitionis practica ea est, quæ suapte natura ad executionem sui obiecti tanquam ad finem tendit. Speculatiua vero quæ omnino aliter tendit, atque ad solam rei cognitæ veritatem assequendam destinatur. Hæc sententia est planè Aristotelis 2. metaphys. text. 13. *Nam theoretica finis est veritas, & practica opus.* Et tertio de anima, cap. 10. text. 50. *Atque hic finem ab intellectu contemplatiuo differt.* Et 6. ethic. cap. 1. & 5. cui B. Thom. & reliqui interpretes prædictis locis subscribunt. Eandem sententiam tuentur Henricus quodlibeto 8. Suarez disp. 44. metaphys. sect. 13. num. 42. Vasquez tom. 1. in 1. part. quæst. 1. articulo 4. disputatione 8. cap. 5. num. 24. Hutt. disp. 1.1. de anima sect. 1. §. 2. Auerfa quæst. 27. Logica sect. 1. parum ab init. Pereira lib. 1. phys. cap. 2. & 3.

13 Porro autem plura quæ ab aliis conciliari nequeunt iuxta hunc sentiendi modum difficultate extricantur. Nam quod hæc cognitio Mathematica *triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis*, & reliquæ huius scientiæ, speculatiuæ sint, & non practicae ex earum fine tantum proficisci: sicut enim Dialectica, & philosophia moralis ad artificiosam dispositionem, & effectiorem actuum intellectus, & voluntatis dirigunt, ita similiter ea cognitio Mathematica ad effectiorem trianguli dirigit, & instruit: quod igitur scientia moralis, & Logica (vt in Logica lib. 2. cap. 4. & 5. probauimus) practicae sint potius quam Mathematica, & hæc potius quam illa contemplatiua, exinde tantum oriri potest, quod hæc ad executionem quantitatis continuæ tanquam ad finem non destinatur, cum tamen illa ad actuum intellectus, & voluntatis artificiosam executionem tanquam finem per se instituta sint: quod hunc in modum explano.

14 Constructio trianguli, cuius tres anguli æquales sint duobus rectis: deductio lineæ rectæ, quæ brevissima sit inter duo puncta; aut cuius media obumbrant extrema, aut quæ ex aquo interioret sua puncta, iuxta varias Mathematicorum lineæ rectæ definitiones: Descriptio circuli ex cuius centro ad peripheriam omnes lineæ æquales sint; horum inquam, & similium executio parum, aut nihil utilitatis habet: quod usque adeo verum est, vt Aristippus Mathematicas explodat, quia eius quod melius, aut deterius est, nullam habent rationem, & ex fine nihil conferre, vtilisve esse videntur: quod quidem de fine intrinseco, & obiectiuo Mathematicæ ipsius verissimum est: cur enim melius, aut vtilius nobis sit, tres angulos trianguli æquales esse duobus rectis, quam inæquales, aut lineas omnes circulari centro ductas pares potius quam impares, aut lineam rectam inter duo puncta posse, vel non posse esse breviorē? at demonstrationes harum, & similiarum veritatum, & ad perficiendum intellectum vtilissimæ, & ad oblectandum iucundissimæ, & propter maximam euidentiā, certitudinem, ac difficultatem ad sciendum dignissimæ sunt: vnde demonstrationes Mathematicæ non sunt congruæ, & ordinatæ expetibiles propter quantitatis continuæ in varias figuras, ac lineas sectionem, velut propter finem, sed potius ea sectio, & diuisio fieri debet, & solet ad demonstrationes Mathematicas intelligendas: proinde hæc quantumcunque causatiuæ sui obiecti practicae non sunt, eo quod ad eius causalitatem, & executionem velut finem natura sua non instituantur.

15 In Dialectica, & scientia morali aliter se res habet: nam actus studiosi voluntatis ad perficiendam voluntatem, & ad felicitatem consequendam, plurimum bonitatis, & vtilitatis habent, ratione quarum eorum exercitium, seu executio scientiæ moralis finis esse potest: actus etiam intellectus artificiosè dispositi ad intellectum excolendum, & oblectandum plurimum conferunt, adeoque eorum exercitium, & executio Dialecticæ finis esse potest, ac proinde tam ipsa quam scientia moralis practicae esse possunt, vt in loco ostendimus.

16 Eadem ratione explicari potest, quatenus Metaphysica agens de ente in communi speculatiua sit & non practica, quamuis ad eius executionem dirigere quodammodo possit: quid enim verat, cognoscen-tem ens in communi, vi huius notitiæ ad alicuius entis executionem accingi? Item quatenus philosophia circa actus intellectus, & voluntatis, aliave ad illam spectantia atque à philosopho factibilia, nihilominus sit speculatiua, & non practica, nimirum quia

quia nec metaphysica, nec philosophia ad executionem sui obiecti tanquam ad finem ordinatur. Etenim cognitio, qua Metaphysica cognoscit ens esse vniuersum potius quam analogum, diuidi adaequatè in substantiam, & accidens, &c. hac inquam ad executionem entis quid conferre potest? Et cognitio, qua philosophia, siue prima, siue absolute dicta, cognoscit actum intellectus consistere in qualitate potius quam actione, immediate liberum non esse, nec posse, vitalem, & immanentem, &c. quid conferre potest ad eius executionem, magis quam si de actu intellectus, non ea, sed alia omnia cognosceret. Tandem iuxta nostram sententiam rectè defenditur, quatenus bruta practice operari nequeant, & sicut speculatiua sic etiam practica cognitione careant, videlicet, quia propter finem operari non possunt, vt in Physica probatum est ex communi Doctorum consensu.

17 Hæc vt amplius elucescant, aduersus ea obijciens primò ex P. Tellez part. 3. tractatu 2. adnot. breui num. 9. Cognitio Dei est practica respectu creaturarum ad quarum effectiorem eum dirigit, vt B. Thomas 1. part. quaest. 14. art. 16. & alibi sapè & P. Suarez 1. part. lib. 3. de attributis positiuis cap. 4. & reliqui Theologi communiter docent. Atqui diuina cognitio non refertur ad executionem rerum creaturarum tanquam in finem propter quem expeti possit aut debeat: perperam igitur cognitionem practicam explicuimus. Minor probatur: quoniam Deus est rerum creaturarum non minus finis vltimus, quam primum principium, quare sicut Deum dedecet principium efficiens extra se, ita & finis præsertim solius utilitatis, quam Deus ex creaturis nullam capit: huiusmodi autem est finis per quem practicam cognitionem exposuimus. Respondeo: quæ de cognitione practica differuimus in cognitione etiam diuina locum habent, si commodè intelligantur: vt enim cognitio sit practica, præter efficacitatem respectu sui obiecti ea debet esse, vt vel ipsa, vel alia obiecto tenus ei similis executionem rei cognitæ velut finem sibi proponat: eiusmodi autem est diuina cognitio. Vel aliter: ea debet esse cognitio practica, vt si finis à se distincti capax esset, obiecti sui executionem finem fortiretur: quæ etiam ratio non minus in cognitionem practicam Dei quam nostram conueniunt. Vel demum cognitio practica, duplicem habet relationem ad praxim, aliam principij actiui, aut quasi actiui ad terminum agibilem, aliam medijs ad finem exequibilem propter quem ordinatè expeti possit, duplicem inquam hanc relationem habet cognitio practica ad praxim, vel formaliter vel eminenter: cognitio creata eas habet formaliter: cognitio increata alteram formaliter, alteram eminenter: siquidem formaliter est efficax comparatione praxis creatæ, & cum hæc efficacia sit infinita virtute, & eminenter, ac sublati imperfectiōibus continet aliam relationem, videlicet medijs ad finem.

18 Alia obiectio ad hominem ita se habet. Cognitio Verbi diuini est practica respectu illius, vt hoc tractatu decurrende constat: at Verbum non est eius finis: sicut enim nulla persona diuina alterius causa efficiens esse potest, ita similiter alteram alterius finem esse repugnat. Respondeo, aliud est esse finem, aliud causam finalem, sicut aliud est esse materiam animæ subiectam, aliud causam materialem animæ, sicut in anima rationali nostro corpori vnita visitur: causa finalis postulat distinctionem realem, ac prioritatem naturæ respectu effectus finalis, quæ distinctio, & prioritas nec Verbo cognitionis à qua originem trahit, nec alicui personæ diuinæ comparatione vltius prædicati diuini conuenire possunt: at finis, nec

prioritatem, nec posterioritatem naturalem, nec distinctionem, aut instinctionem realem exigit, sed alterutram compatitur, ita vt idem respectu sui finis esse possit, vt expressè docet D. Thomas de prædicatis etiam absolutis Dei, & ne relatiuè quidem distinctis 1. contra gentes cap. 87. & quaest. 1. de pot. art. 5. & quaest. 2. art. 1. ad 12. igitur à fortiori vna persona respectu alterius potest esse finis, esto non principium efficiens, atque adeo Verbum finis esse poterit cognitionis paternæ à qua procedit.

19 Tertiam obiectionem mouet Scotus quaestione 4. prol. ibi nobis contrarius: aliqua intellectio est practica respectu praxis potentia inferioris, vt cum prudentia, aut scientia moralis actus potentia sensitiua, aut loco motiua ordinat: at actus potentia inferioris nequit esse finis intellectiōis, eò quod illa ignobilior sit. Respondeo: finis est duplex: qui, & cui: finis cui fortè semper nobilior, & præstantior est eo quod finalizat, qua ratione medicina sanitate præstat, & voluntas, & intellectus intellectiōes, & volitiones suas perfectiōne superant. Caterum finis qui suapte natura nobilior non est, eo cuius finis est: nam sanitas est finis qui medicinæ, qua tamen ignobilior est, cum hæc habitus incorporeus, illa verò corporeus sit, & hæc animam illa corpus perficiat. At praxis est tantum finis qui notitia practica: igitur quod ea ignobilior sit non obstat, quo minus eius finis esse possit, sicuti nos finem explicamus.

20 Quartò argumentaberis, ex Ochamo quaestione 4. prol. articulo 2. Gabriele quaestione 11. articulo 1. notat. 2. & Gregorio quaestione 3. articulo secundo, vbi censent, cognitionem practicam differre à speculatiua obiecto non fine tenus, tantumque sufficere ad notitiam practicam, vt sit circa rem operabilem, tamen in eius executionem, velut finem neutiquam referatur. Fieri potest, vt inter eos, qui philosophiam moralem, verbi gratia, addiscunt, alius exercitium bonorum actuum, quod considerat, finem habeat, alius verò non eum, sed alium finem prauum lucri, aut inanis gloriolæ respiciat, vel etiam in sola eorum actuum contemplatione sistere intendat. Item vt vnus, & idemmet homo operam det ei facultati, modò propter executionem virtutis, & honestatis moralis; & postea animum mutet, eamque lucri, famæ, aut solius etiam contemplationis gratia pergat addiscere: Quapropter, si finis cognitionis, illam practicam aut speculatiuam arguit, atque huius est discriminis potissima ratio, disciplina moralis in vno erit practica, & in alio speculatiua, quin etiam in vno eodemque iam practica, iam speculatiua deprehendetur. Idem etiam continget Dialecticæ, idem medicinæ, & ceteris facultatibus seu mechanicis, seu ingenuis: nihil igitur erit fixum, nihil stabile in modo representandi practico, ac speculatiuo, & vter cuius disciplinæ conueniat, dubium semper manebit, utpote quod magis arbitrio, quam ratione, ac natura constet, atque singulis momentis, & etiam circumstantiis personarum variatur. Hoc autem quam absurdum sit, & per se patet, & exemplo quoque claritatis, & obscuritatis, quas alternis vicibus mutare nequit vlla cognitio, nisi si etiam eius substantia vicissitudinem subeat.

21 Propter hoc argumentum oportet in præsenticontrouersia distinguere cum P. Suarez t. 2. Metaph. d. 44. f. 13. n. 35. & P. Vasquez t. 1. in 1. p. q. 1. art. 4. d. 8. c. 5. n. 24. & 25. Superius citatis duplicem finem, alium scientis, alium ipsius scientiæ:

Hh 4. prior

prior finis est propter quem aliquis actu scientiam experit: posterior est duntaxat obiectum scientiæ, propter cuius executionem, aut assecutionem, ea est expeti digna. Quamvis autem Caietanus 1. parte q. 4. art. 6. Feitara 3. contra gen. c. 20. Soncin. 6. met. q. 4. lauel. q. 5. alique plures Thomistæ, & cum iis Aureolus q. 3. prol. art. 2. & Vasq. nuper citatus existiment, cognitionem practicam à speculatiua utroque fine differre, deque illius conceptu esse, ut voluntas eam in executionem sui obiecti non modò possit referre, sed etiam actu referat, & dicendi laborem hoc respectu aggrediat; Ceterum longè probabilius est oppositum, videlicet, solius scientiæ finem sufficere, ut ea practica magis quam speculatiua, aut è conuerso euadat. Primo quoniam Aristor. lib. 6. met. & etiam eius lib. 11. distinctionem notitiæ practicæ, & speculatiuæ petit solummodo ex utriusque obiecto, locis vero initio capitis huius relatis eam sumit ex utriusque fine. Hæc autem Aristotelis testimonia sibi primo aspectu contraria facile conciliari possunt, ut animaduertit l'ereira supra cap. 3. Si fateamur, Aristotelem loquutum fuisse de solo fine ipsius scientiæ, ut pote qui cum eius obiecto idem prorsus est. Sin autem ei sermo fuit de fine, non tantum scientiæ, sed & scientis, difficilem, imò nullum habet explicatum: namque finis scientis non est duntaxat obiectum scientiæ, sed multo maximè eius voluntatis, qua quis eam consequi intendit: non potuit ergo Aristoteles modò per finem scientiæ, & ipsius scientis, modò verò per obiectum scientiæ duos illos representandi modos secernere, nisi si sibi parum conster, nec solum ipse, sed plerique eius interpretes, qui nimirum iam penes fines, iam penes obiecta notitiam practicam à speculatiua dilucidant. Rursus intellectus est, qui ab Aristotele, & cæteris diuiditur in practicum, & speculatiuum, haud igitur habet alteram denominationem potius quam alteram ab actu voluntatis, quo velit, quouè nolit quis uti scientia sua ad operandum: alias tales differentiæ, non tam essent ipsius intellectus, quam voluntatis: parique iure, aut potius iniuria dici posset, cum diuiditur ab omnibus ferè Philosophis intellectus in agentem, & patientem; reuera in actum aliquem voluntatis utramque denominationem refundendam esse, contra quam cuncti sentiunt. Item tertio: ante voluntatis intentionem quamuis, vna notitia essentialiter dissidet ab alia, & altera est executiua sui obiecti, ac propter eius executionem eligibilis, altera verò neutrum habet; quidni ergo merito huius præiij discriminis vna sit practica, & alia speculatiua circumscripto quolibet voluntatis actu. Ad hæc, tametsi plures aduersariorum iuxta sua principia concedant, vnam eandemque facultatem solere esse iam practicam, iam speculatiuam, aut in diuersis hominibus, aut in diuersis temporum intervallis; quam tamen hoc absurdum sit, quantum illud argumentum nuper obiectum ostendit. Denique si quod cognitio practica aut speculatiua sit, hoc à voluntatis electione, & arbitrio emendicat; quidni astronomia v.g. aut quæuis alia similis facultas, circa obiectum non operabile, practica nihilominus sit, videlicet propter id quod voluntas eam multoties intendit, ob acquisitionem lucti, voluptatis, honoris, adeoque ob operationem aliquam, licet tali scientiæ non subiectum, sed potius ab eius consideratione omnino alienam. Atqui hoc, nisi fallor ego, falsum esse, ne ipsi aduersarij differebantur. Quapropter ad argumentum proximè factum respondeo, eo solum virgeri, qui notitiam practicam à speculatiua penes fi-

nem scientiæ, & etiam ipsius scientis distinguunt. At ipse secundum solius scientiæ finem alteram ab altera distinguendam arbitror, cum P. Suarez supra citato, Fonseca Pereira, & aliis multis, quos refert, ac sequitur Auerfa q. 27. log. f. 1.

Quintum argumentum aduersus nostram sententiam est, iuxta eam plus aliquid requiri ad notitiam practicam, quam ut sit executiua sui obiecti, fierique posse, ut cognitio aliqua directiua sit ad effectiōnem rei sibi propositæ, quin respectu illius sit practica, si nimirum res exequenda non habeat eam bonitatem, aut utilitatem ratione cuius scientia eligi mereatur, ut in Metaphisica, Mathematica, & Philosophia vsuenerit diximus. At repugnat, cognitionem illam esse obiecti sui effectiū, quin huius efficacitatis titulo practica euadat: talis enim notitia non sinit in sola contemplatione sui obiecti, sed ulterius ad eius exercitium proficiscitur; quæ ergo non sit practica, aut quæ duntaxat speculatiua? Respondeo, cuiusmodi cognitionem sistere in sola obiecti sui contemplatione quiescere: namque si ad illius executionem veluti finem neutriquam progrediatur, adeoque esse merè speculatiuam; Nec nisi in hoc sensu notitia, aliqua speculatiua dicitur in obiecti sui contemplatione quiescere: namque si huiusmodi sine vlla restrictione sumatur, & quomodolibet verba sonant, nulla cognitio non erit practica, nulla speculabitur: quæ enim excogitari potest magis speculatiua quam visio Dei? ac hæc quodammodo non sinit in sola contemplatione Dei, sed ulterius ad eius amorem procedit, illumque in intellectu Deum videntis accendit; ea ergo verba sine restrictione non sunt intelligenda, restricta autem locum relinquunt explicandi, ac tuendi, quatenus aliqua cognitio sit aliquando executiua sui obiecti, & nihilominus respectu illius speculatiua, & non practica, sicuti initio capitis statuiamus.

Sextum argumentum aduersus nostram sententiam est, Mathematicas etiam esse practicas; iis si velit aliquis uti, ut quantitatem continuam in circulum conuoluat, in quadrum redigat, in conum acuminet, aut in aliam quamvis figuram accommodet. Idipsum, quoque dicendum esse de Metaphisica, si quis eam cogitet ad entis, substantiæ, aut accidentis effectiōnem, neque non similem esse conditionem scientiæ, animasticæ, quam Philosophiæ naturalis partem iam permitto, quoniam id an oppositum dicatur, ad præsens institutum parum interest) si in sola cognitione actuum intellectus & voluntatis non sistat, sed insuper ad eorum executionem voluntatis arbitrio applicetur. Sin autem Philosophia naturalis de actibus intellectus, & voluntatis agit, nihilominus ea quidni sit practica respectu caloris v.g. quem applicato passo produci cognoscit, aut motus recti, quem linea recta, & non alia fieri præsenbit, aliorumque similium. Nec refert Philosophiam naturalem seu Physicam, necnon Metaphysicam, & Mathematicam absolute dici speculatiuas ab Arist. 2. Metaph. tex. 3. & reliquis Philosophis: hoc enim non eo valet, ut dictæ facultates nullos habeant actus practicos habent enim non paucos, sed quod præcipui earum habitus sint speculatiui, & circa res actioni neutriquam subiectas, ut de Physica animaduertit P. Hurtad. in illius præf. §. 7.

Quæ, ut ab ea incipiam, maiori, & meliori sui parte versatur circa celos, elementa, animalia omnia, locum, tempus, infinitum, vacuum, quæ tamen sub solam eius considerationem, non vero actionem cadunt, Quin etiam cum motum, calorem, frigiditatem

22

23

24

tatem, aliqua eiusmodi philosophus naturalis cognoscit, eorum aliqua non omnia potest ex equi, quis enim omnem motum, quis quemuis calor gradum quantumuis excellentem efficiat etiam res rebus applicando; cum tamen motuum species innumerae, & calor semper crescentis infiniti gradus sint possibiles. Rursus metaphysica circa Deum, Angelum, & eorum proprietates nullam habet efficacitatem, cum tamen in his explicandis multa sit. Reliquorum etiam quae considerat, scilicet entis, substantiae, accidentis, & similem graduum superiorum quoramquamque partem instar causae directivae valeret operari. Par ratio est mathematicae, cuius vi, & directione, tametsi multae figurae queant formari, at longe plures imò infinitae sunt, quae propter earum magnitudinem pene immensam, aut exiguitatem nobis planè imperceptibilem, aut operosissimam ac summe artificiosam dispositionem, aut denique sublimitatem materiae, & cum ea coniunctam impassibilitatem, supra nostram mathesim sunt eiusque vim excedunt. Quamobrem etsi metaphysica & mathematica magis sint speculativae quam practicae, eas tamen esse prorsus speculativas & praxis nihil intueri perperam assumpsimus, ac nostrae sententiae hunc veluti cardinem supposuimus.

25. Ceterum non pœnit, ineunte capite supposuisse tres illas facultates esse omnino speculativas, & nullatenus practicas: arbitror enim hoc receptum, atque commune scholasticorum omnium dogma esse, si paucos neotericos excipias: Atque de metaphysica quid P. Suarez, quid apud ipsum alij sentiant, colligere licet ex his eius verbis disp. 1. met. sect. 5. num. 4. *dicendum est, doctrinam hanc nihil habere practicae scientiae, sed tantum esse contemplaticam. Ita sumitur ex Aristotele & aliis expositoribus, nam licet expresse non attingant hanc quaestionem, tamen dum simpliciter docent, hanc scientiam esse speculativam, & aut tacent de practica, aut certe id negant, planè sentiunt esse purè speculativam.* Idipsum etiam de ea sentit, & Aristotelem, ac plerisque sentire docet P. Hurtad. disp. 1. metaph. sect. 9. §. 86. qua tamen doctrinae consequentia, postquam loco nuper citato dixit physicam esse quadantenus practicam, ipse viderit. Profecto physicam in speculatione totam esse positam, & nihil habere practicae facultatis, eruditissimi PP. Collegij Conimbricensis in proœmio physicorum quaest. 3. art. 2. ad tertium & opinantur ipsi, & eiusdem opinionis fuisse referunt initio art. Aristotelem, Platonem, Augustinum, Boëtium, Hugonem, Victorinum ac ceteros Philosophos vno consensu. Quod ad mathematicam attinet, Proclus, Clavius noster in prolegomenis ad Euclidis elementa, abique eius disciplinae professores communiter eam diuidunt in duas partes, quarum altera, eaque iuxta ipsos, prima, & praecipua quantitatem continuam, ac discretam prout ab omni materia sensibili abstractam respicit, & Geometriam, & Arithmetica, coërcet, altera vero Materiam sensibus obnoxiam attingit, & Astrologiam Perspectivam Geodesiam, Musicam, siue Canonicam, Supputatricem, siue Arithmeticae practicae, ac tandem Mechanicam, complectitur. At Philosophi contractius loquuntur, & solam eam facultatem appellant Mathematicam, quae in rebus ab omni materia sensibili separatis versatur, reliquas autem circa materiam sensibus obuiam occupatas, vel ad Physicam reducunt, vel non Philosophiae partes, sed ingenuas aut serviles artes, nominant. Mathematicam ergo, prout à Philosophis sumptam, omnino speculatiuam initio capitis censui, ipsumque id omnes ferme auctores censuisse reor: an autem laxius

vsurpata dicenda sit prorsus speculatiua, aut aliquatenus practica, non laboro. Quamquam hoc certum habeo, tres posteriores eius species, Canonicam videlicet, Supputatricem, & Mechanicam omnino practicas esse: id tamen nostrae, & communi doctrinae non repugnat, ut intuenti cuius erit exploratum.

26. Quod autem in argumento dicitur primo, Physicam, Metaphysicam, & Mathematicam speculativas esse, dummodo nullus eis ad operandum uti velit, practicas verò, si non otiosae maneant, sed ad opus aliquod adhibeantur, praeterquam quod supra impugnatum est, id insuper habet incommodi, quod nullus habitus esset omnino, & essentialiter practicus, qualis enim cunque sit, eo si quis uti nolit ad operandum, speculatiuus abibit. Consequens autem est absurdum; sicut enim sunt habitus speculatiui, qui nequeunt esse practici, ij v.g. quibus Deum cognoscimus, & amamus, quidni etiam è conuerso? Rursus quod secundo loco dicitur, praedictas disciplinas absolute dici speculativas, & non practicas, quoniam denominati debent ab eo quod in illis praecellit, haud magno opere diluitur: etenim ut ut hac doctrina locum habeat in Physica, & Metaphysica, quae pleraque rerum genera sibi subiecta tantum speculantur, eaque non sunt operando, at in Mathematicam non conuenit: illa enim omnes figuras sibi subiectas, omnes itidem numeros efficere potest, si non in omni, at in aliqua saltem materia, etsi non quoad quamlibet speciem & rationem particularem, at quoad rationem genericam, & communem: Tam igitur erit practica, ac Dialectica, quae definitionem, diuisionem, & argumentationem non cuiusvis intellectus, sed alicuius, nec humani, sed Angelici conficit, & quae ne omnis etiam cognitionis humanae principium esse potest, sed earum solum, quarum capax est, is qui artem dialecticam exercet: haec autem paucae sunt comparatione earum, quarum est incapax; tum quia infinitae res sunt adeò abstractae, & reconditae, ut viribus naturalibus nostri intellectus nequeant finiri, distribui, & demonstrari: tum etiam quia intellectio nostra iuxta plures in modo sita est, & Petrus v.g. praeter suam, nullam aliam potest etiam diuinitus immanenter efficere, adeoque nec Socraticam, nec Platoniam, nec Zenonisticam, nec vllius alterius hominis in infinitum. Quomodo ergo logica nihilominus absolute practica censetur; (exemplum pono in hac facultate, quod tamen ex quauis alia practica peti potest, si quis talem esse logicam renuat) quoniam munere illius potest quis absolute definire, diuidere, & argumentari; cur etiam de Mathematica idipsum non sit dicendum: quandoquidem triangulum, quadrum, circulum, & reliquas figuras merito illius absolute describere possumus: friuolum igitur est hoc secundum discrimen, nec superiori solidius.

27. Quapropter communis, ac recepta inter omnes ferme doctrina statuens, tres illas disciplinas esse omnino speculativas, facile potest defendi: adeoque magis est, ut eam quam contrariam sequamur, propter id quod in vltimo vobis, de quo solo disseritur modo, plurimum, & antiquiorum arbitrio sit standum: praefati ergo dogmatis tuendi gratia iure hactenus laborauimus. Verumenimvero dissiteri non possumus, satis probabilem, & aptum esse modum loquendi recentiorum, quorum alij cum P. Hurtado nuper laudato Physicam, alij Mathematicam, & etiam Metaphysicam quadantenus practicas appellant. Hoc autem statuto, quauis cognitio practica erit respectu eius obiecti, erga quod efficacitatem habet aliquam, cuiusve producendi principium esse potest, atque origo.

origo. Neque vero hoc contrarium est nostræ doctrinæ, quæ cognitionem practicam non modo per obiectum, sed etiam per finem exposuimus. Bifariam enim intelligi potest, rem cognitam, & cognitionis vi exequibilem eius esse finem: primo ut cognitio prudenter queat à nobis eligi, & quancunque temporis, & laboris impendio comparari propter rei cognitæ executionem: hac autem ratione non semper est finis cognitionis obiectum vi illius operabile, quæ nimirum est multoties talis operationis facilitas, vilitas, ac inutilitas, contra vero cognitionis in eam intentæ præstantia, & dignitas, ut initio capitis disputauimus. Secundo finis latius sumitur pro omni eo ad cuius exercitium quantumvis facile, & ignobile, res tamen suapte natura creata est, atque instituta, iuxta communem paramiam: *esse est propter operari*: hoc autem sensu cognitio temper habet finem illud obiectum, cuius efficiendi principium esse potest. Quæ cum ita se habeant, per finem primo modo sumptum notitia practica & speculatiua sunt explicandæ, si iuxta communem penè omnium sententiam Metaphysicam, Physicam, & Mathematicam speculatiuas omnino esse velimus. Sin autem eas quadantenus practicas malumus, nec recentem loquendi modum auersamur, finis secundo modo usurpandus est, atque per eum ita usurpatum explicari debet, qualis cognitio sit practica, qualis speculatiua. Nostris certè principiis vtraque sententia quadrat, & quamuis prior nobis magis placeat, posterior tamen non omnino displicet.

CAPUT III.

De Praxi penes quam notitia practica, & speculatiua differunt.

28 **Q**uoniam praxis est obiectum notitiæ practicæ, & non speculatiuæ necesse est, eam ad amissum explicare, quo vterque ille representandi modus magis illucescat. Vnde assero primo: Praxis ut sic non est actus alterius potentie ab intellectu naturaliter posterior intellectiōne, natus elici conformiter rectorationi ad hoc ut sit rectus, non est inquam necessario, ita ut actus intellectus esse nequeat. Hæc assertio est aduersus Scotum quæst. 4. prolog. cuius est superior definitio, & Antonium Andream, & reliquos eius asseclas. Item aduersus Sorum in Logica quæst. 4. proem. & Masium quæst. 10. & aliquos alios Thomistas. Cæterum probatur primo: actus voluntatis, præsertim moraliter bonus, quo quis intellectiōnem imperat, est praxis: ergo & intellectiō imperata erit praxis. Antecedens est perspicuum: tum ex definitione ipsius Scoti: tum ex iis quæ subdit ibi: *Praxis ad quam extenditur habitus practicus non est nisi actus voluntatis elicitus, vel imperatus*: tum demum quia alioqui nec scientia moralis, nec prudentia forent practica, utpote quæ tantum non totæ sunt circa actus voluntatis. Consequentia probatur: intellectiō sic imperata ab eo imperio bona denominatur, quidni etiam ab eo praxis dicatur? aut cur bonitatem potius quam rationem praxis in cognitionem refundere possit ea volitio. Dices ex Scoto ibi: *Cum igitur dicitur intellectiō est imperata, ergo est praxis, non sequitur, sed sequitur, ergo est praxis, vel practica*. Contra: quoniam nequit eadem intellectiō respectu eiusdem esse simul practica, & speculatiua: ac fieri potest, ut intellectiō nostra imperata sit speculatiua, si verbi gratia, sit circa Deum, aut Angelum: haud igitur erit practica:

ergo praxis, cum alterutrum necessaria ratione sequi Scotus fateatur.

29 Confirmatur primo: quia actio exterior, ac proinde actio intellectus ab actu voluntatis recto dimanans habet iuxta Scotum quodlib. 18. art. 3. bonitatem moralem, & vim meritoriam distinctam ab actu voluntatis, & ei superadditam: igitur etiam propter distinctam ab actu voluntatis praxis esse potest, & debet. Confirmatur secundo: quoniam actus voluntatis elicitus, & imperatus est verè praxis, ut Scotus loco supra citato admittit; & tamen hic posterior est praxis ab actu, quo imperatur, & ille prior à cognitione practica, qua dirigitur, ut Scotus contendit ibidem; *communiter conceditur, cognitionem practicam extendi ad praxim, ut directiūm ad directum, & regulatiūm ad regulatum*. Hæcenus ille: similiter igitur intellectiō ab actu voluntatis se priori poterit dici praxis. Confirmatur tertio: quoniam actio exterior videlicet potentie loco motiuæ est praxis verè, & propriè, aliàs ars saltandi, citharizandi, pugnandi, scribendi practica non forent: at eiusmodi actio duntaxat est praxis mediante voluntatis actu, quo imperatur: ergo etiam actio intellectus ab imperio voluntatis strictè praxis nominabitur.

30 Probatur secundo ratione communi. Philosophia moralis est practica; sed actus intellectus non minus quam voluntatis considerat: non minus igitur illi, quam hi notitiæ practicæ obiciuntur, ac proinde ambo rationem praxis ex æquo participant. Minor probatur: actus prudentiæ est actus intellectus, cum prudentia virtus intellectualis sit, scientia autem moralis considerat actus prudentiæ, sicut & cæterarum virtutum moralium. Porro esse practicam est Aristotelicum dogma, cui Scotus cum aliis aduersariis consentit. Idem argumentum instaurari potest in dictamine prudentiæ, quod in his circumstantiis studendum præscribit: at dictamen prudentiæ proculdubio practicum est: ergo & studium ad intellectum attinens praxis. Dices Philosophiam moralem, & prudentiam immediatè non dirigere ad actus intellectus, sed solius voluntatis: quare actus intellectus propriè, & immediatè praxim non esse. Contra primo: quoniam saltem mediatè praxis esse poterit: id autem sufficit, ut verè & propriè praxis rationem obtineant, ut nuper triplici confirmatione dicta ostendunt. Contra secundo: quia praxis est obiectum notitiæ practicæ, ut infra constabit: at actus intellectus est obiectum immediatum dictaminis practici prudentiæ, quæ in his circumstantiis studium dictat: ergo est immediatè praxis, etiam si ad hanc requiratur immediatè dirigi ab aliqua cognitione eive proximè obiecti. Minor probatur: idem est obiectum cognitionis, & volitionis studendi: at volitionis studendi studium est immediatum obiectum: ergo & cognitionis practica & prudentis: ac proinde hæc instar obiecti ad studium, actumque intellectus immediatè dirigit.

31 Obicit primo Scotus: intellectus extensione fit practicus, ut fert commune proloquium: at non alia de causa, nisi quia tunc intellectus est practicus, cum ad actus alterius potentie se porrigit, atque extendit. Respondeo admissio illo modo loquendi, quem cum Patre Hurtad. distinct. 2. Logicæ sectione 2. §. 10. Auerfa libro 27. Logicæ sectione 3. & aliis reicere possem, intellectum etiam extendi ad suos actus, quando non in eorum contemplatione sistit, sed ulterius ad eorum executionem progreditur, sicut etiam intra limites suorum actuum discurre dicitur: quamobrem penes eos practicus esse poterit, si cætera non desint.

Obicit